
Ochrana vybraných druhů ptáků v lesích Vysočiny

Zpráva o realizaci projektu v roce 2022

Ing. Ivo Hertl, Ph.D.

2022

Úvod

Současná „kúrovcová kalamita“ nebývalého rozsahu v Kraji Vysočina představuje přímé ohrožení jednotlivých hnízdišť některých druhů ptáků žijících v lesích, především v případě kriticky ohrožených orlů mořských (*Haliaeetus albicilla*), silně ohrožených čápů černých (*Ciconia nigra*), včelojedů lesních (*Pernis apivorus*), ostřížů lesních (*Falco subbuteo*), ohrožených výrů velkých (*Bubo bubo*) a jestřábů lesních (*Accipiter gentilis*). U těchto druhů může mít snížení počtu úspěšně hnízdících párů dlouhodobý dopad na stabilitu populací jednotlivých druhů na Vysočině.

V roce 2016 jsme zahájili spolupráci s Lesy ČR s. p. a Krajem Vysočina při individuální ochraně hnízdišť orlů mořských, čápů černých a výrů velkých. Ochrana je založená na definování vzdáleností od hnízda a termínů, kdy při dodržování klidu vybraných lesnických prací nebude docházet k rušení hnízdících ptáků. Za tři roky spolupráce jsme získali cenné poznatky ke způsobům komunikace s vlastníky, které jsme následně uplatnili při rozšíření spolupráce v roce 2019. Nové metodické doporučení jsme rozšířili o jestřáby lesní, včelojedy lesní a ostříže lesní a další silně ohrožené druhy hnízdící v dutinách stromů: kulíšky nejmenší (*Glaucidium passerinum*), sýce rousné (*Aegolius funereus*) a holuby doupňáky (*Columba oenas*). Vzhledem k častějším nálezům hnízdících luňáků červených (*Milvus milvus*), byl tento druh od roku 2021 přidán do metodického doporučení.

Metodika a výsledky

V průběhu jarního období roku 2022 jsme provedli opakované kontroly tradičních hnízdišť a vyhledávali nová hnízdiště vybraných druhů ptáků nejvíce postižených rušením v souvislosti s „kúrovcovou kalamitou“. Osobním jednáním s vlastníky pozemků jsme následně zajišťovali zdárný průběh hnízdění na jednotlivých lokalitách při současné minimalizaci omezení lesnických prací.

Práce probíhaly na území kraje Vysočina vyjma území CHKO Žďárské vrchy, kde je ochrana ptáků řešena v režii zdejšího pracoviště AOPK.

Do projektu se zapojilo 11 spolupracovníků z řad členů Pobočky ČSO na Vysočině, terénní práce byly organizovány formou pravidelných informačních pokynů tak, aby jejich provádění bylo co nejvíce efektivní.

Průběh hnízdění, vybrané parametry hnízdiště a okolnosti zjištěné při jednotlivých kontrolách byly zapisovány do hnízdních karet.

V rámci realizace tohoto projektu bylo v roce 2022 kontrolováno 145 obsazených hnízdišť zvláště chráněných druhů ptáků. Za úspěšné hnízdění je považováno to, při jehož poslední kontrole byl zjištěn zdárný průběh hnízdění. Další potenciální hnízdiště byla lokalizována na úrovni okrsků, tedy oblastí se stálým výskytem dospělého ptáka nebo kompletního páru.

Přehled hnízdišť sledovaných v roce 2022 uvádí následující tabulka.

	hnízdění			celkem
	úspěšné	neúsp.	nejisté	
orel mořský (<i>Haliaeetus albicilla</i>)	13	4	0	17
čáp černý (<i>Ciconia nigra</i>)	6	4	0	10
výr velký (<i>Bubo bubo</i>)	30	12	20	62
jestřáb lesní (<i>Accipiter gentilis</i>)	5	0	7	12
luňák červený (<i>Milvus milvus</i>)	4	1	0	5
ostříž lesní (<i>Falco subbuteo</i>)	3	0	0	3
včelojed lesní (<i>Pernis apivorus</i>)	1	0	0	1
sýc rousný (<i>Aegolius funereus</i>)	20	11	2	33
kulíšek nejmenší (<i>Glaucidium passerinum</i>)	1	0	1	2
celkem	83	32	30	145

Orel mořský – z hlediska citlivosti na rušení silně rizikový druh, hnízdící často na smrcích ve starých smrkových porostech. Vzhledem k tomu je potřeba pro udržení stávající početnosti populace druhu na Vysočině důsledně vyhledávat hnízda a zajišťovat odklad těžebních prací. Nelze spoléhat na tradiční hnízdiště, vzhledem ke chřadnutí porostů ptáci často zakládají nová hnízda.

Úspěšná hnízdění:

- Nová Huť [ZR], smrk – 1 mládě (na území CHKO ŽV)
- Heraltice [TR], modřín – 1 mládě
- Žirovnice [PE], borovice – 2 mláďata
- Hrotovice [TR], borovice – 1 mládě
- Studenec [TR], borovice – 1 mládě
- Bezděčín [JI], modřín – 2 mláďata
- Lipová [JI/JH], borovice – 2 mláďata
- Zbinohy [HB], modřín – 1 mládě
- Kochánov [ZR], modřín – 2 mláďata
- Březejc [ZR], modřín – 1 mládě
- Hamry nad Sázavou [ZR], smrk – 1 mládě
- Sobiňov [HB], smrk – 2 mláďata
- Štoky [HB], smrk – 2 mláďata

Neúspěšná hnízdění:

- Moravec [ZR], smrk – opuštěno, patrně predováno krkavci
- Jilem [HB], modřín – opuštěno
- Nepomuky [JI], smrk – opuštěno
- Kostelec [JI], buk - opuštěno

Pravidelná pozorování páru (možné až pravděpodobné hnízdění):

- Božejov [PE] – oblast mezi polesími Troják a Mnichu
- Mostišť [ZR] – okolí vodní nádrže Mostišť

Zajímavosti k nálezům 2022: hnízdní strom (17 popisů): 6× smrk, 6× modřín, 4× borovice a 1× buk. Neúspěšná hnízdění: 1× predace, 3× lesnické práce.

Čáp černý - z hlediska citlivosti na rušení rizikový druh citlivý na vyrušení. Ochranu nutno založit na spolupráci s lesníky. Z mysliveckého hlediska nekonfliktní druh. Velice komplikované je vyhledávání nových hnízd, většina nově zjištěných hnízd byla ohlášena lesníky nebo myslivci, případně nalezena příležitostně.

Úspěšná hnízdění:

- Sázava, Knížecí [PE], modřín – 1 mládě
- Mrákotín, Smrčina [JI], smrk – 2 mláďata
- Brandlín, Vrchy [JH], borovice – 4 mláďata
- Jestřebí, Aleje [JI], smrk – úspěšné
- Nová Ves u Heřmanova [ZR], modřín – 1 mládě
- Skřínářov, Holinka [ZR], modřín - úspěšné

Neúspěšná hnízdění

- Nový Rychnov, Pod Mešnicí [JI/PE], modřín
- Pikárec, Pod Spáleným kopcem [ZR], borovice
- Sklené nad Oslavou [ZR], modřín
- Jestřebí, Aleje [JI], buk

Zajímavosti k nálezům 2022: hnízdní strom (10 popisů): 5× modřín, 2× borovice, 2× smrk a 1× buk. Neúspěšná hnízdění: 1× opuštěné hnízdo umístěné u frekventované cesty, 3× neznámá příčina.

Stromové hnízdo výra velkého ve zlomu buku. Moravské Knínice. Foto: Tomáš Skříček

Výr velký - z hlediska citlivosti na rušení rizikový druh, ohrožený především těžbou stromů a jiným vyrušováním v okolí hnízda.

Úspěšná hnízdění:

- Kadolec, Šenkýřka
- Veverská Bítýška, Výrovky (Svratka)
- Svatoslav (Podhorka)
- Moravské Knínice, Obora (stromové h.)
- Stropešín, most (v. n. Dalešice)
- Třebenice, Černé Víry (v. n. Dalešice)
- Dalešice, Vztyčený prst (v. n. Dalešice)
- Rynárec
- Bartoušov (Šlapanka)
- Bílý kámen, kamenolom
- Borek, kamenolom
- Buková (Nížkovský potok)
- Havlíčkův Brod (Sázava)
- Ledeč nad Sázavou, kamenolom
- Lipice (Hejlovka)
- Malé (Brtnička)
- Meziříčko (Želetavka)
- Mysletice, kamenolom
- Nemojov, kamenolom
- Nové Dvory, Starý dvůr (Sázava)
- Ondřejov, kamenolom
- Příseka (Sázava)
- Radkovice u Budče (Želetavka)
- Simtany (Sázava)
- Smrk, Ostrá hora
- Stropešín, Skalní město (v. n. Dalešice)
- Třebenice, Vápenice (v. n. Dalešice)
- Veselá, Sukoviny
- Vratišov
- Železné Horky, kamenolom

Hnízdění s nejistou úspěšností

- Přibyslavice, Pánovský mlýn
- Pikárec, Pod Spáleným kopcem (stromové h.)
- Sklené nad Oslavou (stromové h.)
- Ořechov, kamenolom
- Čikov (Ratnovský potok)
- Říčany, Okrouhlík
- Jedov (Oslava)
- Třešť, Šejby
- Bory (v. n. Mostiště)
- Předklášteří, kamenolom
- Třebenice, Dvořákova vyhl. (v. n. Dalešice)
- Dukovany, Hřebec (v. n. Mohelno)
- Svěpravice
- Dobrá voda
- Dvorce (Jihlava)
- Kosov, kamenolom
- Kostelec (Jihlava)
- Nejpín
- Rácov, kamenolom
- Uhelná Příbram

Neúspěšná hnízdění:

- Radešín, paralelní cesta
- Libochová, Skály
- Čikov, Koní hora
- Branišov
- Dolní Březinka, kamenolom
- Dolní Město, kamenolom
- Nové Dvory (Sázava)
- Pavlov, kamenolom
- Příštpo, kamenolom
- Radkovice u Hrotovic (Želetavka)
- Rybníček
- Sázava

Vzhledem k množství známých hnízdišť nelze zajistit ochranu plošně, bez kontroly hnízda v předjaří, současně však vyrušení samice z hnízda může mít za následek opuštění snůšky. Jako optimální se jeví kontrolu obsazených hnízd založit na nočním odposlechu nebo využití hlasových záznamníků (akustický monitoring) a za obsazené hnízdo považovat stanoviště se zaznamenaným pářením, které probíhá v bezprostředním okolí hnízda. Nelze spoléhat na tradiční hnízdiště, přibývá hnízd ve svazích, u paty stromu nebo pod vývratem, také roste počet stromových hnízd. Myslivecky konfliktní druh, prozrazení hnízdiště nutno individuálně zvážit.

Zajímavosti k nálezům 2022: umístění hnízda (62 popisů): 15 lom, × 44× skalka nebo skála, 3× stromové hnízdo. Neúspěšná hnízdění: 10× opuštění hnízda (predace, likvidace nebo vyrušení), 2× těžba dřeva.

Jestřáb lesní - z hlediska citlivosti na rušení silně rizikový druh hnízdící často na smrcích ve středně starých a starých smrkových porostech. Vzhledem k tomu je potřeba pro udržení stávající početnosti populace druhu na Vysočině vyhledávat hnízda a zajišťovat odklad těžebních prací. Nelze spoléhat na tradiční hnízdiště, vzhledem ke chřadnutí porostů ptáci častěji zakládají nová hnízda. Myslivecky konfliktní druh, prozrazení hnízdiště nutno vždy zvážit.

Úspěšná hnízdění:

- Hvozdec, Knínické lesy
- Říčany, Okrouhlík
- Březské u Velké Bíteše
- Strážek
- Březejc

Hnízdění s nejistou úspěšností

- Pikárec, Spálený kopec
- Sklené nad Oslavou
- Jívoví, PP Šebeň
- Zbraslav, Příčnice
- Přibyslavice, nad mlýny
- Lučice, Chlum
- Hurtova Lhota

Zajímavosti k nálezům 2022: hnízdní strom (12 popisů): 3× smrk, 5× modřín, 3× borovice a 1× jedle.

Luňák červený - kriticky ohrožený druh, pozvolna se šířící z tradičních oblastí výskytu v nížinách do středních poloh. Na výběr hnízdiště není náročný, na Vysočině zřejmě preferuje menší a řidší borové lesy v pestřejší zemědělské krajině.

Úspěšná hnízdění:

- Rácov, Na pekle
- Horní Myslová, U Horního loužku
- Telč-Studnice, U Lísku
- Uhřínovice

Neúspěšná hnízdění

- Krasnice

Zajímavosti k nálezům 2022: hnízdní strom (5 popisů): 4× borovice a 1× smrk. Neúspěšné hnízdění u Krasnic bylo patrně vlivem predace.

Ostříž lesní - vzhledem k pozdnímu obsazování hnízdišť je nutná specializace a cílené vyhledávání v době toku. Část lokalizovaných hnízdišť byla nalezena při monitoringu blízkých hnízd jiných dravců.

Úspěšná hnízdění:

- Mirošov
- Horní Myslová, U Horního loužku
- Opatov

Zajímavosti k nálezům 2022: hnízdní strom (3 popisy): 2× borovice a 1× smrk.

Včelojed lesní - z hlediska citlivosti na rušení silně rizikový druh hnízdící často na smrcích ve středně starých smrkových porostech. Hnízda se postupně nachází na uschlých stromem, nalézání nových je nesmírně obtížné. Změny lesní krajiny (zvyšování množství a druhové pestrosti bylinné vegetace na zarůstajících holinách následované zvyšující se početností blanokřídlého hmyzu) se aktuálně neprojevují, převažuje zřejmě negativní vliv obtížnějšího ukrytí hnízd před predátory (výr, jestřáb).

Úspěšné hnízdění:

- Luka nad Jihlavou, Svatoslav

Zajímavosti k nálezům 2022: hnízdní strom (1 popis): 1× smrk

Sýc rousný - z hlediska citlivosti na rušení tolerantní druh, přímo ohrožen především likvidací samotného hnízdního stromu. Může být častěji predován či konkurenčně vytlačen většími druhy sov profitujícími z bezlesí. Obsazuje hnízdní budky, obsazené budky nejsou v přehledu uváděny, ochrana těchto hnízd je zajištěna v rámci aktivit souvisejících s biologickou ochranou lesa.

Úspěšná hnízdění:

- Mrákotín, Smrčina
- Javořice, JV svah
- Nová Ves, Na padrti
- Praskolesy, U Jezbin
- Nový Rychnov, Mešnice
- Rohozná, Čertův hrádek
- Dolní Cerekev, Huťský les-Na obecním
- Kněžves, U hájovny
- Radešín, Pivovarský les
- Bobrůvka, v pásu lesa
- Bobrůvka, Tiský rybník
- Bobrůvka, Tučkův vrch
- Pikárec, Spálený kopec
- Jívoví, PP Šebeň - bučina
- Skřinářov, Svatá hora
- Ořechov, V aleji
- Sviny, bučina
- Ludvíkov, Zhořské lesy
- Černovice, Hrabčící jesle
- Černovice, Pod Zarází II

Neúspěšná hnízdění:

- Kaliště, Velký skalní vrch
- Kaliště, Rovná
- Nová Ves, Malá leč-Písečná
- Řásná, V Řásenských horách
- Nová Ves, U hradu
- Nová Ves, Rovina
- Radešín, paralelní cesta
- Moravec, Babka
- Heřmanov, Bojanovský cíp
- Ořechov, Za kamenolomem
- Černovice, Pod Zarází I

Hnízdění s nejistou úspěšností:

- Osiky, K Brumovu
- Osiky, Prachýrny

Zajímavosti k nálezům 2022: hnízdní strom (33 popisů): 32× buk a 1× javor klen. Neúspěšná hnízda: 4× predace, 3× opuštěno (vyrušení nebo nedostatek potravy), 3× vyplaveno a 1× včely.

Kulíšek nejmenší - z hlediska citlivosti na rušení potenciálně silně rizikový druh – evidentně se vyhýbá oblastem s těžbami, opouští i dlouhodobě obsazované okrsky. Osidluje (potom?) i neobvyklá stanoviště na okraji tradiční hnízdní oblasti.

Úspěšná hnízdění:

- Bojanov, Bojanovský les

Hnízdění s nejistou úspěšností

- Lesní Hluboké, Výří skála

Zajímavosti k nálezům 2022: hnízdní prostředí (1 popis): 1× smrčina v blízkosti olšiny.

Spolupráce s lesníky

Spolupráci s lesníky hodnotíme vesměs za bezproblémovou. Jejím základem je včasné kontaktování odpovídajícího lesníka a provedení místní obhlídky hnízdiště. Příklad pokáceného stromu s hnízdem luňáků červených ukázal, že je nutno jednat bez odkladu. Na místě samotném je potom potřeba v souladu s doporučením stanovit ochranná opatření.

Ačkoli i přes učiněné dohody došlo v jednotlivých případech k narušení hnízdění sledovaného druhu vlivem těžby, počet takových případů byl poměrně malý a je nutno se z těchto případů dále poučit a zlepšit komunikaci všech dotčených subjektů. Nejčastěji šlo o chybu komunikace v rámci lesnické komunity (zejména u Lesů ČR vykonávání pěstebních a těžebních prací zajišťuje větší množství subjektů).

Slabinou této spolupráce se v současnosti jeví nedostatek ornitologů, ochotných věnovat svůj volný čas vyhledávání hnízdišť.

Spolupracující organizace – spolupráce byla navázána nebo udržována s 17 subjekty. Těmto organizacím patří poděkování za spolupráci a bude jim doručena tato závěrečná zpráva.

Lesy ČR, s. p. - LS Náměšť n. Oslavou, Třebíč, Nové město, Telč, Pelhřimov, Ledec n. Sázavou

Správa městských lesů Jihlava, s. r. o.

Městská správa lesů Pelhřimov, s. r. o.

Městys Křižanov

Lesní družstvo svazu obcí, s. r. o. (Velká Bíteš)

Lesní družstvo Borovná

Lesní družstvo obcí Měřín, družstvo

Arcibiskupství Pražské

Kanonie premonstrátů v Nové Říši

CURATORE Rajhrad, s. r. o.

Kinský Žďár, a. s.

Lesní a rybochovné hospodářství, s. r. o. (VM)

Lesní hospodářství Zátíší, s. r. o.

Závěr

V roce 2022 bylo na území kraje Vysočina a v jeho blízkém okolí sledováno 145 hnízd, obsazených vybranými zvláště chráněnými druhy ptáků, ohrožených rušením v souvislosti s asanací současné „kúrovcové“ kalamity. Pokud to okolnosti vyžadovaly, byl kontaktován hospodařící lesník a na základě osobní terénní obhlídky byly stanoveny podmínky zajištění ochrany hnízdiště.

Domluvené podmínky ochrany byly respektovány a tato spolupráce byla vyhodnocena jako oboustranně bezproblémová. Tento postup praktické ochrany hnízdišť ptáků proto můžeme nadále jednoznačně doporučit. GPS souřadnice dohledaných hnízd orlů a čápů byly průběžně zasílány orgánu ochrany přírody Krajského úřadu Kraje Vysočina pro společnou koordinaci jejich ochrany.

Poděkování a seznam spolupracovníků

Poděkování patří všem spolupracovníkům, kteří se vyhledávání a zajištění ochrany jednotlivých hnízdišť věnovali (v abecedním pořadí):

Fiala Michael, Hlaváč Václav, Hruška Filip, Hrušková Barbora, Hulvová Petra, Kněžíček Tomáš, Kunstmüller Ivan, Neskromník Tibor, Skříček Tomáš, Toman Aleš.